SKHP NEDİR?

1.1 Yeni bir Planlama Yaklaşımı: SKHP

İstanbul, dünyanın dört bir yanından ziyaretçi çeken bir çekim merkezi, kültür ve ticaret kentidir. Ekonomik açıdan Türkiye'deki en önemli merkez konumunda olan İstanbul, gelişmekte olan bölgelere ve kültürlere açılan bir kapıdır. Öte yandan, İstanbul hareketlilik, trafik ve çevre sorunlarıyla karşı karşıya olan, yoğun ve sıkışık bir kenttir.

Ulaşım planlaması, İstanbul ve Türkiye'de oldukça eskiye dayanmaktadır. Geleneksel ulaşım ana planları, öncelikle trafiğe, büyük karayolu ve demiryolu projeleri geliştirmeye ve taşımacılık kapasitesinin artırılmasına odaklanmıştır. Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı (SKHP) ise; daha iyi bir yaşam kalitesi sağlamak için, insanları, erişilebilirliği ve halkın katılımını planlama sürecinin tam merkezine almaktadır. SKHP yaklaşımı; tüm ulaşım türlerinin, tüm planlama kurumlarının, tüm disiplinlerin ve tüm vatandaşlar ile paydaşların bütünlük içinde ele alınması gerektiği esasına dayanmaktadır. Gerçek SKHP kazanımları için, sistemli bir izleme ve değerlendirme süreci ile birlikte, belirli hedeflere ulaşmak için gerekli olan eylemlerin gerçekleştirilmesini sağlayacak bir uygulama planı sunmaktadır. Son olarak, yapılandırılmış olmakla birlikte, SKHP planlamasının esnek bir süreç olduğunun altını çizmek gerekir. SKHP, sorunları tespit edip çözümler geliştirmek üzere yapılandırılmış bir yaklaşım sunar. Ancak aynı zamanda, özel ihtiyaçlara odaklanılmasını ve hedefe yönelik önlemler ile özelleştirilmiş eylem planları geliştirilmesini de sağlar.

SKHP konsepti, 2009 ile 2013 yılları arasında Avrupa Birliği (AB) içerisinde, geleneksel ulaşım planlaması uygulamalarının çağdaş kentlerde yaşanan hareketlilik sorunlarına etkili çözümler ve araçlar sağlamadığının anlaşılmasıyla ortaya çıkmıştır. SKHP'ler 2013 yılında yayınlanan ELTIS (AB'nin Hareketlilik ve Ulaştırma Genel Müdürlüğü tarafından finanse edilen kentsel hareketlilik gözlemevi), "Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı Hazırlama ve Uygulama Rehberi[1]" doğrultusunda geliştirilmektedir. SKHP zorunlu bir planlama belgesi olmamasına ve genellikle herhangi bir uluslararası veya ulusal düzenleme tarafından yasal olarak uygulanmamasına karşın, bu rehber birçok Avrupa

[1] *Rupprecht Consult (editör), Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planının Geliştirilmesi ve Uygulanması için Kılavuz, İkinci Baskı, 2019.*

kentinde yaygın bir şekilde kullanılmakta olup, SKHP planlaması ve uygulaması ile ilgili olarak bugüne dek hazırlanmış en iyi uygulama belgesi olma niteliğini sürdürmektedir. Sürdürülebilir kentsel hareketlilik planlaması ile henüz tanışmamış kentlerin, bu yaklaşımları ve kılavuzları kullanması teşvik edilmektedir.

İstanbul SKHP geliştirilirken de bu rehberden yararlanılmıştır. Sürdürülebilir Kentsel Hareketlilik Planı, *"Kentlerde ve çevresinde yaşayan insanların ve işletmelerin daha iyi bir yaşam kalitesine ulaştırılması için hareketlilik ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış stratejik bir plandır. Bu plan, mevcut planlama uygulamaları temel alınarak, entegrasyon, katılım ve değerlendirme ilkeleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilir."* [2] olarak tanımlanmaktadır.

Şekil 1'de İstanbul SKHP'ye yönelik eksiksiz bir planlama ve uygulama döngüsü sunulmaktadır.

[2] *ibid*

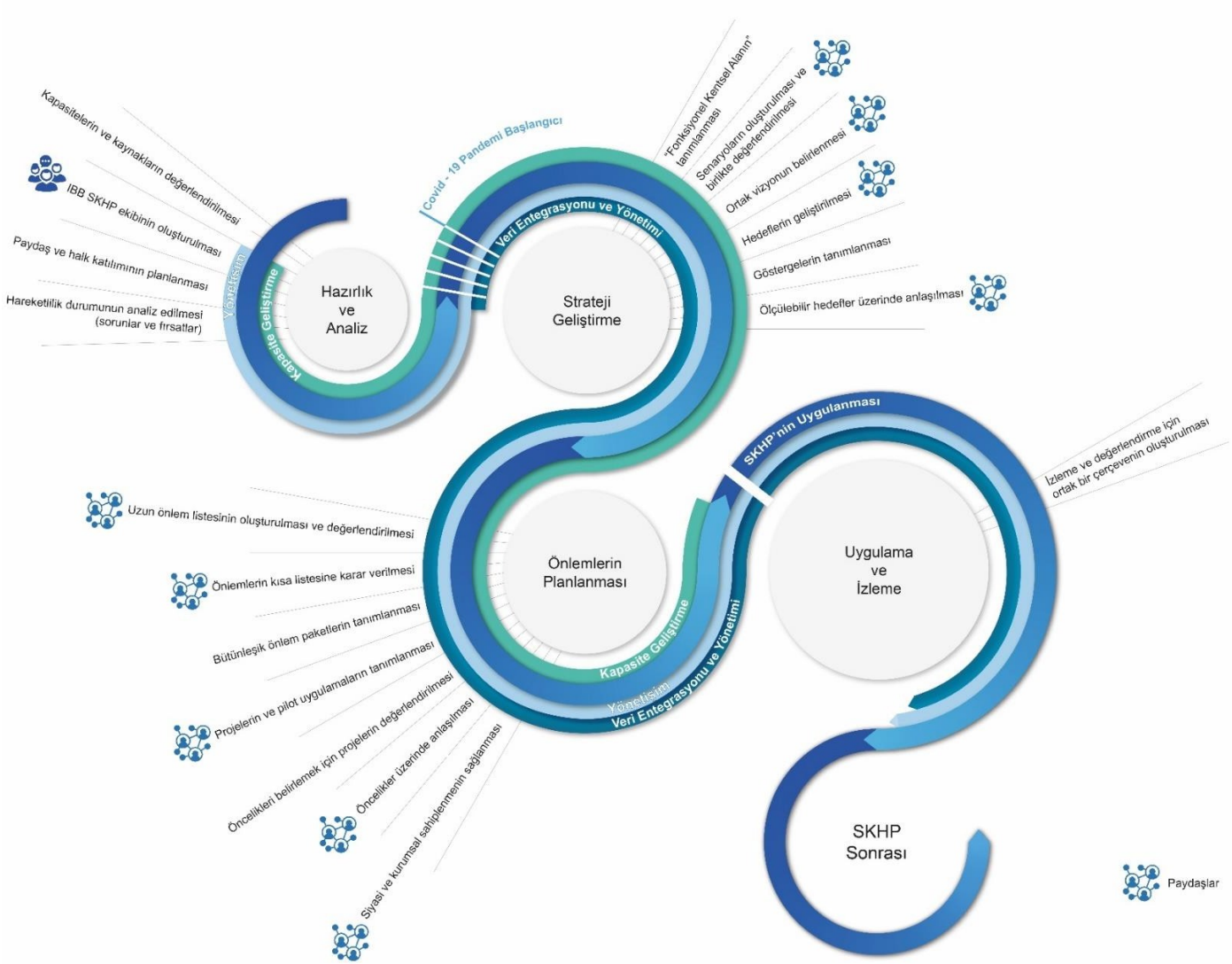

Şekil 1: İstanbul SKHP Planlama ve Uygulama Döngüsü

1.2 İstanbul SKHP Süreci

İstanbul SKHP süreci, 2018 yılında BM Habitat, Birleşik Krallık Hükümeti FCDO (Dışişleri ve Kalkınma Ofisi) İstanbul, Ankara ve Bursa Belediyeleri ile birlikte yapılan bir dizi çalıştayda, Birleşik Krallık Hükümetinin Geleceğin Şehirleri Programında potansiyel finansman projelerinin görüşülmesiyle başladı. Görüşülen proje alanlarından biri de İstanbul için bir SKHP hazırlanmasıydı. Bu konuda tarafların anlaşmaya varmasının ardından, Eylül 2019'da SKHP Hazırlıkları başladı. Bu rapor, İstanbul SKHP kapsamında yürütülmüş olan iki yıllık çalışmaların bir ürünüdür.

SKHP Kılavuzunun ilk üç aşaması, yerel koşullar ve COVID-19 pandemisinin neden olduğu bazı kısıtlamalar nedeniyle küçük değişiklikler yapılarak takip edilmiştir. İstanbul SKHP aşamaları aşağıda açıklanmış ve Şekil 1'de gösterilmiştir.

- **Hazırlık ve Analiz:** Kurumsal kaynaklar ve yerel planlama koşulları değerlendirilmiştir. Disiplinlerarası iş birliğini teşvik etmek ve SKHP'nın yürütücülüğünü sağlamak amacıyla İBB bünyesinde bir SKHP Ekibi kurulmuştur. Aynı zamanda kapsamlı bir paydaş katılımı ile katılım stratejisi oluşturulmuş ve İstanbul'daki mevcut hareketliliğin analizi (engeller, boşluklar, sorunlar ve fırsatlar olmak üzere) gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, İstanbul'un ulaşım sisteminde temsili yetersiz grupları belirlemek ve kentsel hayata katılımlarının önündeki engelleri anlamak için bir sosyal kapsayıcılık analizi yapılmıştır.
- **Strateji Geliştirme:** İlk adım, stratejinin uygun coğrafi alanı kapsaması ve sadece kentin idari sınırlarıyla sınırlı kalmaması için, İstanbul SKHP'nın fonksiyonel alanının belirlenmesi olmuştur. Tüm kilit paydaşlar bu aşamaya dahil edilmiştir. COVID-19 pandemi koşulları ve yaşanan karantinalara rağmen, gerektiğinde bire bir çevrimiçi toplantılar da düzenlenerek toplumda yeterince temsil edilmeyen grupların yüksek düzeyde katılımını sağlamak amaçlamıştır. İstanbul SKHP, Küresel Geleceğin Şehirleri Programı tarafından yetersiz temsil edilen grupların tanımını, programda tanımlanan sekiz grup (kadınlar, yaşlılar, çocuklar/gençler, düşük gelirli gruplar/işsiz nüfus, engelliler, etnik azınlıklar, mülteciler ve yabancılar/turistler) ile birlikte kayıt dışı sektörde çalışan bireyleri, çeperde yaşayan yoksul haneleri, LGBTİ+ bireyleri, kronik hastalığı olan bireyleri, bakım görevi üstlenen bireyleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Paydaş katılım sürecinin bu aşamasında, İstanbul'da yetersiz temsil edilen grupların %73'lük bir temsil düzeyine ulaşmasını sağlamıştır. Bir sonraki adım, STK'lar, işletmeler, meslek odaları, uzmanlar ve İBB SKHP Ekibinin katkılarıyla bir vizyon cümlesi ve amaçlar geliştirerek üzerinde anlaşmaya varmak olmuştur. Kentin karşı karşıya olduğu mevcut ve gelecekteki zorluklara dayalı olarak, İstanbul'da büyüme ve gelişme ile ilgili gelecekteki belirsizliği yansıtmak üzere mevcut durumun ve gelecekte karşılaşılabilecek sorunların esas alındığı beş senaryo geliştirilmiştir. Son olarak ise belirlenen SKHP amaçlarının değerlendirilmesi için kullanılmak üzere bir dizi gösterge geliştirilmiştir.

- **Önlemlerin Planlanması**: Çalışmanın bu aşamasında, İstanbul SKHP amaçlarına ulaşmaya odaklanan politika önlemleri geliştirilmiştir. Bu süreç, proje alanlarının ve ana projelerin belirlenmesine imkan vermiştir. İlk olarak, toplumsal kapsayıcılık ve cinsiyet eşitliğine yönelik iyileştirilmeleri içerdiklerinden emin olmak için tüm politika önlemleri gözden geçirilmiştir. Paydaşların ve İBB SKHP Ekibinin katkılarıyla uzun bir önlem listesi hazırlanmıştır. Bu adımı, önerilen tüm politika önlemlerinin kısa listeye alınıp önlem paketlerinin oluşturulması izlemiştir. İstanbul SKHP süresince, "Kimseyi geride bırakmamak" [3] için 25'in üzerinde çevrimiçi çalıştay, çeşitli odak grup toplantıları ve 220'den fazla paydaşla anketler düzenlenmiştir. 100'den fazla paydaş, SKHP boyunca sürekli olarak aktif katılım sağlamıştır. Ayrıca, önerilen SKHP projelerinin başarısının izlenmesi için bir izleme ve değerlendirme çerçevesi de geliştirilmiştir. Son olarak projeler, birleştirilmiş niceliksel ve niteliksel değerlendirme sonuçlarına göre önceliklendirilmiştir.

Uygulama aşamasına geçmeden önce, kurumsal aidiyet ve siyasi destek kazanabilmek için İstanbul SKHP'nin İBB tarafından benimsenmiş olması gerekmektedir. Belediye Meclisi tarafından onaylandıktan sonra gelecekte SKHP uygulanmasını etkileyebilecek güçlük ve fırsatların sürekli olarak izlenmesi ve gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun için toplumsal kapsayıcılık ve cinsiyet eşitliği de dahil olmak üzere diğer politikalarla olan potansiyel sinerjisine de bakmak gerekecektir. Bu aşamada, mevcut SKHP yaklaşımının toplumsal kapsayıcılık ve cinsiyet eşitliği gibi unsurları dikkate alıp almadığını ve bu hususların daha iyi değerlendirilmesini sağlamak için yeni bir SKHP yaklaşımı benimsenmesi gerekip gerekmediğini incelemek son derece önemlidir.

- **Uygulama ve İzleme:** Bu aşama, Belediye Meclisinin İstanbul SKHP'yi kabul etmesinin ardından başlayacak ve İBB, SKHP'nin fiili uygulamasını ve performansını yapılandırılmış bir izleme süreci ile takip edecektir.

ELTIS SKHP döngüsünde açıklanan aşamalara ek olarak, İstanbul SKHP'nin planlaması ve uygulanmasıadına süreçlerindeki temel yönetişim ilkelerinin tanımlanması için bir yönetişim yapısı geliştirilmiştir. Ayrıca, İstanbul SKHP geliştirilme süresince İBB'nin ihtiyaçları doğrultusunda bir kapasite geliştirme programı ortaya konmuş, SKHP'nin teorik ve pratik yönlerinin kavranması için bir eğitim programı ve çeşitli çalıştaylar gerçekleştirilmiştir. Son olarak, İBB ihtiyaçlarına yönelik kapasite geliştirme için veri yönetimi ve entegrasyon üzerine özel bir çalışma yürütülmüştür.

İstanbul SKHP, Türkiye'deki ilk SKHP'dir ve aynı zamanda dünyada 15 milyonun üzerinde nüfusa sahip bir mega kent için yürütülen ilk SKHP olma özelliği taşımaktadır. Vatandaşların ve paydaşların planlama ve uygulama sürecinde etkin olmalarını mümkün kılan; herkes için -özellikle yetersiz temsil

3 Leave No One Behind, A call to action for gender Equality and Women's Economic Empowerment, Report of the UN Secretary General's High-Level Panel on Women's Economic Empowerment, 2016. The Global Future Cities Prosperity Fund Programme by the UK FCDO, which Istanbul SUMP is a part of, expands this call to the least represented groups in cities (children/youth, low-income groups/unemployed populations, individuals living with disabilities, ethnic minorities, refugees, and foreigners/ tourists)

edilen gruplar için- hareketlilik sağlayan ve aynı zamanda otomobil bağımlılığını ve kullanımını, trafiğin karbon salımı, hava ve gürültü kirliliği ve trafik kazaları gibi olumsuz etkilerini de azaltan ulaşım politika hedeflerinde kalıcı değişiklikleri yansıtmaktadır. Bu planlama yaklaşımının temel amaçları; toplu taşıma, yürüme ve bisiklete binme gibi sürdürülebilir ulaşım araçlarını teşvik etmeye daha fazla vurgu yaparak, tüm bu yönleri dikkate alan ve trafikten ziyade insanlara odaklanan bir hareketlilik ve ulaşım sistemi geliştirmektir.

Geçmişte, geleneksel ulaşım ana planları genellikle uzmanların analizlerine dayanan teknik çalışmalar olarak görülmekteydi. Ancak Türkiye'deki planlama uygulamalarında katılım kültürü giderek değişmektedir. Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerin ulaşım planlarındaki mevcut çalışmalara paralel olarak, İstanbul SKHP, planlama sürecine mümkün olduğunca çok sayıda paydaş ve vatandaşı dahil etmek için yeni bir standart ve bir dizi öncelikler belirlemektedir. Planlama süreci boyunca devam eden COVID-19 pandemisine karşın, vatandaşlar ve paydaşlar, çeşitli halk katılımı ve katılım biçimleriyle tüm geliştirme süreci boyunca yer almıştır. Halkla istişare, çalıştaylar, odak grup ve uzman toplantıları ile İstanbul SKHP'nin geliştirilmesine çok değerli girdiler sağlanmıştır (Şekil 2). İstanbul SKHP süreci, arazi kullanımı ve çevre planlaması, toplumsal kapsayıcılık ve cinsiyet eşitliği, ekonomik kalkınma, güvenlik, sağlık, eğitim ve bilgi teknolojileri gibi alanlarda politika ve önlemleri koordine etmek amacıyla değişik gruplar ve kurumlar arasında çok disiplinli ve çok katmanlı işbirliği ile yürütülmüştür.

Cinsiyet Eşitliği ve Toplumsal Kapsayıcılık (CETKap): SKHP aşamalarında da belirtildiği gibi İstanbul SKHP'nin önemli bir özelliği, "toplumsal kapsayıcılık ve cinsiyet eşitliği"ne yönelik projelerin, planlama ve uygulama sürecinin her aşamasına yerleştirilmiş olmasıdır (Şekil 2). Yukarıda da belirtildiği üzere CETKap, SKHP döngüsünün her aşamasına entegre edilmiştir.

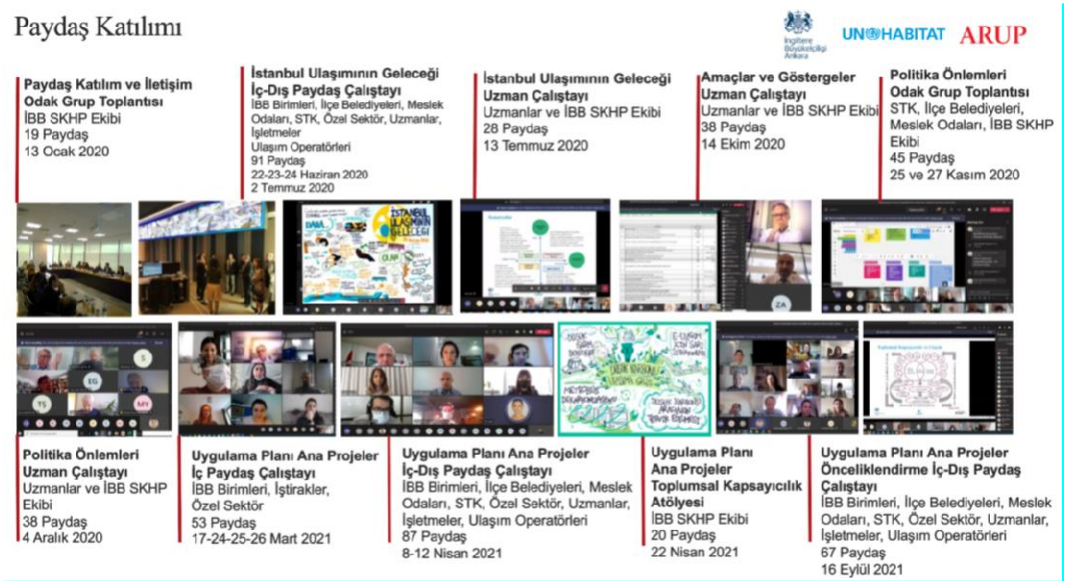

Şekil 2: Paydaş Katılım Çizelgesi